

Студент 1 року магістратури
фінансового факультету ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

Анотація. Розглянуто особливості формування місцевих бюджетів в Україні та досліджено світовий досвід. Виявлено можливості застосування світової практики формування місцевих бюджетів в Україні.

Аннотация. Рассмотрены особенности формирования местных бюджетов в Украине и исследован мировой опыт. Выявлены возможности применения мировой практики формирования местных бюджетов в Украине.

Annotation. The features of formation of local budgets in Ukraine and the world experience have been studied. The possibility of global practices of local budgets in Ukraine have been revealed.

Ключові слова: місцевий бюджет, бюджетна система, доходи, видатки місцевого бюджету.

Бюджет є обов'язковою умовою ефективного функціонування будь-якої держави, і розвинені зарубіжні країни пройшли значний шлях, який вимірюється сторіччями, завдяки чому кожна країна напрацювала свою схему бюджетних відносин.

Прагнення до побудови в Україні ефективної системи взаємовідносин між органами різних рівнів у бюджетній сфері і бажання уникнути економічно необґрунтованих рішень актуалізує вивчення як позитивного, так і негативного світового досвіду у формуванні місцевих бюджетів.

Багато учених приділяють увагу питанню формування місцевих бюджетів. Серед них відомі праці: Куценко Т. Ф., Опаріна В. М., Огня Ц. Г., Федосова В. М., Футало Т. В. та ін. [1 – 3].

Метою даної статті є виявлення можливості застосування світової практики формування місцевих бюджетів в Україні та визначення нових шляхів наповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети мають особливі риси, а саме:

по-перше, статус – місцеві бюджети затверджуються рішенням представницьких органів влади, але не мають юридичного статусу закону;

по-друге, сфера дії – юрисдикція місцевого бюджету поширюється на певну обмежену територію і немає жодної сили поза її межами. Сферу дії також розглядають стосовно юридичних та фізичних осіб, які відповідно функціонують чи проживають на цій території;

по-третє, пріоритетна соціальна спрямованість;

по-четверте, наявність відносин міжбюджетного перерозподілу коштів.

Якщо проаналізувати виконання місцевих бюджетів, можна виділити такі проблеми формування місцевих бюджетів в Україні:

високу концентрацію фінансових ресурсів на державному рівні, що знижує значення місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;

низьку частку закріплених за територіями податкових платежів та домінуючою роллю регулюючих доходів у структурі податків та зборів до місцевих бюджетів;

діючу практику формування місцевих бюджетів, при якій збережений механізм централізованого встановлення нормативів відрахувань від бюджетоутворюючих доходів, хоча вони й знаходяться у протиріччі з принципами бюджетної децентралізації;

тенденцію встановлення видатків по вертикалі бюджетної системи без відповідного підкріплення дохідної бази, що призводить до дотаційності раніше самодостатніх місцевих бюджетів.

Науковці відзначають, що основними напрямками вдосконалення формування місцевих бюджетів в Україні є такі [1; 2; 4]:

об'єктивне бюджетне планування, яке б забезпечило реальні надходження до бюджету;

складання та виконання цільових бюджетних програм;

підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів;

забезпечення дієвого бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу;

дотримання строків складання, розгляду, затвердження, виконання та складання звітів про виконання державного бюджету;

зменшення до мінімуму політичних факторів під час бюджетного процесу.

Структура бюджету та його формування у кожній країні мають свої національні особливості. У більшості країн місцеві бюджети не включаються до державних чи федеральних бюджетів. Місцеві органи самоврядування самостійно визначають напрямки використання коштів своїх бюджетів. Ці

бюджети містять видатки на фінансування підприємств й організацій місцевого господарства, на фінансування здійснюваних місцевими органами заходів у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення, на утримання місцевих органів влади та управління.

Так, у Великобританії бюджет планується із залишків коштів на кінець бюджетного року, враховуються надходження поточного року і планується залишок на кінець звітного року. Планування здійснюється на п'ятирічний період у цінах поточного року з відповідним коригуванням. Місцеві бюджети у частині видатків складаються з двох основних розділів: бюджети поточної діяльності (функціональний) та бюджети нового будівництва (інвестування). Джерела доходів поділяються на внутрішні – доходи від муніципальної власності, місцевого господарства, податкові, та зовнішні – дотації, кредити (як державні, так і приватні).

У США близько 40 – 60 % доходів регіональних бюджетів-штатів та територіальних одиниць формуються за рахунок трансфертів. Найбільш залежні від федеральної допомоги міста Анкоридж – на 71,3 %, Вашингтон – 40,8 %, а найменш – Йонкерс (Нью-Йорк) – на 1,7 % [5].

У Японії діють два бюджетні рівні – державний та місцевий. Місцевий, у свою чергу, поділяється на префектурний та муніципальний. Особливістю бюджету Японії є те, що невикористані кошти переходять у наступний бюджетний рік. Податкові надходження становлять у державному бюджеті більше половини надходжень. Значну частину надходжень забезпечує випуск державних цінних паперів.

У Німеччині після об'єднання західної і східної частин спостерігається нерівність бюджетної забезпеченості між землями: близько 73,0 % податкових доходів стягуються на рівні федерації, а обсяг переданої фінансової допомоги з федерального бюджету перевищує 20 % доходів земель. Разом з тим у Канаді, де з 12 суб'єктів федерації лише два характеризуються істотно меншою бюджетною забезпеченістю, у федеральний бюджет стягується тільки 48,2 % податкових доходів, обсяг фінансової допомоги становить близько 15 % доходів. У результаті цього і в Німеччині, і в Канаді досягається основна мета міжбюджетного регулювання – здійснюється бажане вирівнювання бюджетної забезпеченості суб'єктів федерації [6].

Найбільша питома вага у доходах бюджету всіх рівнів розвинутих держав належить податкам, які досягають у доходах центральних бюджетів 80 – 90 %, а в США – понад 95 %. У бюджетах членів федерації та місцевих органів влади питома вага податків перевищує 50 % [6].

У світі є ряд держав, в яких місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто практично не залежать або слабо залежать від бюджету центральної адміністрації. Це – Ісландія, США, Люксембург, Австрія, Швеція. У зазначених країнах фінансова автономія місцевих бюджетів знаходиться в інтервалі від 99,2 до 72,8 %. У Німеччині, Японії, Франції, Фінляндії, Бельгії і Данії фінансова автономія місцевих бюджетів коливається від 68 до 56 %. Основу їх фінансової автономії складають місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків [7].

Частка субсидій у доходах місцевих бюджетів коливається від 23 (США) до 40 % (Японії). Необхідно відмітити, питома вага таких надходжень у структуру місцевих бюджетів в унітарних країнах є вищою, тоді як у федеративних вона значно менша. Так, в Італії, Канаді, Португалії трансферти складають від 62 до 80 % поточних доходів місцевих бюджетів [8].

Слід зазначити, що ефективність системи міжбюджетних відносин у розглянутих країнах досягається в результаті забезпечення адекватності дохідних джерел видатковим потребам усіх рівнів бюджетів. Сума власних доходів бюджету і переданих трансфертів дозволяє повністю виконати встановлені видаткові зобов'язання. Розподіл фінансової допомоги характеризується прозорістю і стабільністю механізму вирівнювання [6].

Аналіз зарубіжного досвіду формування місцевих бюджетів дозволяє зробити такі висновки та пропозиції:

по-перше, необхідно надати місцевим органам влади більше автономії щодо використання коштів у соціальній сфері. Вирішення проблем соціального характеру має бути перенесено на рівень місцевих рад. Це забезпечить більш дієвий контроль за розподілом ресурсів, раціональний відбір пріоритетів розвитку, поставить фінансування розвитку соціальної сфери у залежність від зростання ефективності виробництва в регіоні. Важливим кроком є розширення переліку місцевих податків і зборів для підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів;

по-друге, значну увагу слід приділити вдосконаленню системи міжбюджетного вирівнювання. Практика довела, що механізм застосування підходів щодо встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів має багато недоліків: їх застосування негативно впливає на формування дохідної частини місцевих бюджетів, позбавляє органи місцевого самоврядування стимулів до збільшення доходів. Зарубіжний досвід свідчить про необхідність зміни механізму міжтериторіального фінансового вирівнювання.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Огонь В. М. Доходи місцевих бюджетів та напрями їх реструктуризації / В. М. Огонь // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 3–11. 2. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Т. Ф. Куценко. – К. : КНЕУ, 2002. – 256 с. 3. Футало Т. В. Місцевий бюджет та його роль в умовах демократизації суспільства / Т. В. Футало // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 278–283. 4. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України : навчальний посібник // Пасічник Ю. В. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с. 5. Сунцова О. О. Зарубіжний досвід формування доходів

місцевих бюджетів / О. О. Сунцова // Науковий вісник Академії ДПС України. – 2002. – № 2. – С. 115–123.
6. Дробозина Л. А. Финансы : учебник для вузов / под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 527 с.
7. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн : навч. посібн. / Л. О. Миргородська. – К. : ЦУЛ, 2003. – 240 с.